

Návštěva soudu

V rámci dobrovolného úkolu jsem navštívila soudní jednání na krajském soudě v Brně. Jednání se zabývalo pokusem o vraždu. Tento pokus se odehrál 1.4. 2024 v Třebíči, kdy se dva kamarádi po požití alkoholu dostali do slovní rozepře, která pokračovala fyzickou potyčkou, jež vyvrcholila tím, že pan Emil vzal sedmnácti centimetrový kuchyňský nůž, kterým jedenkrát záměrně bodnul pana Cyrila do břicha. Pan Cyril přežil, ovšem v důsledku bodné rány přišel o čtyři orgány, tudíž má trvalé následky. Poškozeného zastupoval státní zástupce, ale sám se soudu neúčastnil. Obžalovaný se ke všemu přiznal a tvrdil, že je ochotný splnit jakýkoliv trest mu soudce nařídí. Státní zástupce přihlédl k přiznání obžalovaného a navrhl trest odnětí svobody na deset let v zařízení se zvýšenou ostrahou a uhrazení téměř jednoho milionu korun pojišťovně, která zaplatila léčebné výdaje poškozeného spojené s útokem. Advokát obžalovaného navrhl odnětí svobody obžalovaného na osm a půl roku (tedy pod spodní sazbou) v zařízení se středním stupněm zabezpečení. Finální rozsudek vynese soud 8.11. 2024.

A nyní už bych se ráda podívala na detaily soudního procesu, které stojí za povšimnutí ze sociologického pohledu. Před začátkem jednání veřejnost čekala před soudní místností, ovšem ne tak úplně nahodile. Veřejnost byla jakoby rozdělená na dvě poloviny, kde jedna čekala více na pravé straně chodby a druhá na levé. Část, která čekala na pravé straně chodby byla romského původu. Druhá část byla tvořena bílými studenty a dalšími bílými lidmi, kteří pravděpodobně soud navštívili z pracovních důvodů – z mého pozorování na jednání soudím, že šlo o novináře, reportéry, kameramany apod. Obě části byly od sebe na první pohled odlišné nejen barvou pleti, ale také způsobem oblékáním, řečí těla atd. Ačkoliv si nemyslím, že veřejnost se na tyto dvě části rozdělila záměrně či vědomě, osobně mi toto prostorové rozdělení přišlo velmi patrné. Když jsem viděla takto (nejspíš) podvědomě rozdělenou veřejnost, hned jsem si vybavila koncept othingu a orientalismu rozvinutý Edwardem Saidem. Podle něj se dělí společnost na „my“ a „oni“ a na základě toho, jak vykresluje „ty druhé“, definujeme to, kdo jsme „my“. Podle Saida „těmi druhými“ bývá skupina, která je dominována mocnější skupinou, která se považuje za nadřazenější a vykresluje „ty druhé“ exoticky ale tak, aby skupina „my“ vzešla jako lepší. (Said, 2008)

Skrze rozdělení na chodbě, jsem získala pocit, že určitý othing probíhal právě i tam. „My“ (ti vzdělaní, bílí, kteří jdou zkoumat soud) a „oni“ (Romové, kteří si jsou blízký s odsouzeným). Dalo by se to ale brát i opačně vzhledem k početnější skupině Romů. „My“ (ti, kteří jdou podpořit svého blízkého) a „oni“ (ti čmuchalové, kterých se to netýká a nemají tu co dělat). Po vstupu do soudní místnosti se ale tyto skupiny promíchaly a spojily v jednu – veřejnost. Ovšem přes to, že othing vůči Romům v ČR je stále výrazný a současný, soudce se podle něj nezachoval a naopak mi přišlo, že se snažil tyto hranice mezi „my“ a „oni“ překlenout skrze svojí vstřícnost. Protože přestože v soudní síni má veřejnost výhradně sedět, vzhledem k velkému počtu, třetina veřejnosti musela stát, přičemž soudce to okomentoval tak, že by musel za běžných okolností všechny stojící vykázat, ale neudělá to. Čímž podle mého ukázal respekt k solidaritě a soudržnosti romské komunity, která se zde velkým počtem známých pana Emila projevila.

Očekávaně se u soudu ukázala platná řada Foucaultových myšlenek, přičemž nejvýraznější byla přítomnost policistů, kteří představují moc a autoritu a skrz jejich přítomnost je zajištěna disciplinace veřejnosti i obžalovaného. I přes malý počet policistů v místnosti, jejich přítomnost a dohled stačil k téměř perfektnímu disciplinování všech zúčastněných. Prostorové uspořádání soudu odpovídalo panoptikonu, a tudíž potvrzovalo moc, autoritu a dohled soudce. Přestože místnost nebyla klasicky panoptická (kruhová a ve středu soudce), její rozložení plnilo účel stejně. Soudce a senát, přestože seděl, měl dohled nad celou místností, protože seděl na začátku místnosti, na vyvýšené lavici, tak aby viděli všem přítomným do obličeje (což ostatní

neviděli). Tím, že seděli výrazně výše než zbytek přítomných, se potvrzovala jejich autorita a moc. (Foucault, 2000)

Při pauze, která proběhla v rámci jednání, se všichni zúčastnění (kromě soudce a senátu) opět ocitli na již zmiňované chodbě. Spolu s veřejností tak čekal i státní zástupce a advokát. Advokát se na chodbě zapojil do konverzace s rodinou obžalovaného, a přestože mluvili potichu, stála jsem dostatečně blízko na to, abych konverzaci slyšela. Advokát při opuštění soudní místnosti vyměnil svoji „masku“ (jak by řekl Erving Goffman) formálního odborníka za masku jakéhosi zachránce obyčejného lidu, kterou si nasadil při konverzaci s rodinou. V té mluvil slangem typickým pro nižší třídu, používal velmi explicitní výrazy a kritizoval soudy obecně za to, (parafrázuji) že „chtou z lidí dostat jen co nejméně prachů a tak furt protahují všechno co můžou“, tvrdil ale, že on je jiný a případ nechce protahovat, protože by tím zatížil rodinu finančně i emočně ještě více. Navíc, že má případů sám mnoho. Poté se advokát přemístil o kousek dál a dal se do řeči se státním zástupcem. Opět byla vidět změna „masky“. Přestože jsem nyní konverzaci nerozuměla tolik, přišlo mi, že advokát opět změnil i slang, kterým mluvil, a se státním zástupcem hovořil o případu tak, jako kdyby seděl v hospodě u piva se svým spolužákem z práv a řešil s ním svůj úkol. Z konverzace ovšem vyplynulo, že se sice snaží, aby případ dopadl pro obžalovaného dobře, ale rozhodně mu jeho osud neleží na srdci tolik, jako to prezentoval rodině. Myslím, že změny chování advokáta jsou krásným příkladem Goffmanovy analogie divadla, rolí a masek. Advokát hrál takovou roli, která po něm v tu chvíli byla požadována a jeho opravdové chování a to, co „skrývá pod maskou“ ani poznat nemůžeme, protože jsme byli na jevišti, nikoliv v zákulisí. (Goffman, 1999)

Poslední ze sociologických konceptů, který tu zmíním, je odbourání genderových stereotypů. Gender je něco, co se „dělá“ (doing gender). Určité chování, přístup, oblékání, mluva,... je sociálně a kulturně vnímáno jako maskulinní či feminní, tudíž podle toho, jak je naše chování vnímáno a které aktivně volíme, děláme náš gender. A s tím se pojí řada genderových stereotypů, podle kterých muži a ženy dělají něco, čímž potvrzují svoji maskulinitu/feminitu. Také mohou ale chováním, které jde proti genderovým stereotypům „undo gender“ (nejsem si jistá překladem, přeložila bych jako odbourat gender?). (West, Zimmerman, 1987) A přesně takového „undoing gender“ jsme byli svědkem. Při své závěrečné řeči obžalovaný litoval svého činu, a dokonce se i rozbředl, přičemž ale jeho pláč byl táhlý a trval poměrně dlouho. Tím šel proti genderovému stereotypu toho, že muži napláčou. Velmi mě to překvapilo, protože (podle informací co jsem získala při studiu) Romové udržují tradiční genderové role (a s tím i stereotypy) výrazněji než majoritní česká společnost. V tu chvíli ale nejspíše pan Emil usoudil, že projevit své emoce, pláč a případně je trochu zvýraznit, bude v danou chvíli užitečnější než být „správný chlap“.

Abych závěrem shrnula návštěvu soudu, byla to pro mě jakožto člověka, který soud předtím nenavštívil, velmi obohacující zkušenost. Přišlo mi fascinující (a přiznám se, i trochu děsivé) sledovat, jak jeden okamžik změnil jednotlivci i jeho okolí celý život. Zároveň prostředí soudu nabízelo opravdu širokou škálu situací, které se daly interpretovat skrz sociologické/antropologické brýle.

Použitá literatura:

Foucault, M. 2000. *Dohlížet a trestat : kniha o zrodu vězení*. 10. sv. Praha: Dauphin.

Goffman, E. 1999. *Všichni hrajeme divadlo : sebe prezentace v každodenním životě*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.

Said, E. W. 2008. *Orientalismus: západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka.

West, C., D. H. Zimmerman. 1987. „Doing gender.“ *SAGE*: pp. 125-151.